

УДК 821. 161. 2. 09: 801. 73

Б.М. Кир'янчук**СИСТЕМНА СПЕЦИФІКА ГЕРМЕНЕВТИКИ
ЕПІСТОЛЯРІЮ В. СТЕФАНИКА**

На тому, що кваліфікований розгляд літературно-мистецьких явищ буде неповним без урахування герменевтичного підходу до їхнього розуміння, вказують такі сучасні вчені, як Л. Врубель [2], Ю. Ковалів [4], З. Лановик [5], М. Лановик [6], Д. Наливайко [10], Р. Мних [7], Ю. Борев[1], В. Халізов [11]. Це особливо увиразнюється в тих випадках, коли йдеться про знакові художні системи, позначені наявністю глибинного внутрішньо-герменевтичного закорінення. З'ясуванню сутності творчої індивідуальності В. Стефаніка в художньо-естетичному контексті «покутської трійці» присвячені монографії О. Гнідан [3] та Р. Піхманця [8]. Метою нашої статті є встановлення системної специфіки герменевтичного мислення митця, представленого в його епістолярній спадщині, структурування якої обумовлене співдією окремих герменевтичних аспектів у межах герменевтичної систематики.

Діалогізм як вагомий герменевтичний чинник осмислюється В. Стефаніком у листі до В. Морачевського від 14 лютого 1897 р. Автор блискуче акцентує на тих діалогічних моментах, які з'являються внаслідок його спілкування з гуцулами під час виборчої агітації за послів від радикальної партії. Йому дещо не вистачає догматичних аргументів переконання, котрі певною мірою завжди присутні в означеному процесі. Проте як людина, яка дотримується справді герменевтичної позиції в діалозі, він прислухається до того, що кажуть інші. Навіть більше – визнає слушність їхніх міркувань, що впливає на формування нової точки зору, яка породжується власне діалогічним розгортанням думки: «...я чую, що кепський з мене агітатор, бо не змушую їх, аби мене слухали, лиш сам рад би-м їх слухати» [9, с. 89].

Натомість у іншому листі до цього ж адресата – за березень 1897 р. – письменник у контексті створення символічної картини власної ходи разом із селянами увиразнює значення мовно-герменевтичного феномену. Мова подана як така, що забезпечує благотворний вплив на людську свідомість, динамізує та надихає її водночас: «Довго ми йшли і хоть замерзли нам ноги і гнили від мокрого болота, то ми розгрівалися нашими великими словами» [9, с. 97]. Принагідно уточнимо, що вказана особливість органічно співіснує з високомистецьким хронотопом дороги, котрий довершено утворений шляхом поєднання реального просторового плану та масштабно узагальненого метафоризованого рівня.

Площина відношення-стосунку є надзвичайно суттєвою в ключі проблемно-поетичного наповнення одного з листів В. Стефаніка до О. Гаморак за червень 1897 р. Автор подає узагальнену картину власного бачення вагомості герменевтики індивіда для провадження його мислительних процесів. Він зазначає: «Я людина доста делікатна і не хотів би-м уражувати людей; а ще є у мене гурт таких вибраних, що їх за ніяку ціну не бажав би-м прогніввити. А мені з Вами лучилося раз таке, що Ви були дуже уражені, а я не мав ні в гадці, ні в мисли того, аби Вас образити. Я відтогди боюся» [9, с. 110].

Герменевтичний аналіз розширюється та поглиблюється шляхом розгляду в аспекті відношення-стосунку природи письменницької діяльності: «А знов за моє писання, то Ви мені не дякуйте і вдячністю не обсипайте. Я жию сам, бо русинів тут (у Кракові. – Б.К.) нема, а з поляками не жиєся. Оже в самотности приходя до голови усякі гадки. І хочєся їх виговорити, бо не дають спокою і чим більше їх тримати під ключем зубів, то тим більше вони чорніють і стають гірші. Чи Ви не знаєте, наприклад, таких людей, що мусять самотно жити (скомпрометовані, бідні інтелігенти в дірах і т. д.) і годувати себе щодня своїми огризками? Сі люде як надіблють чоловіка, що хоче їх послухати, то є дуже вдячні. Таке зі мною і якби ще не було щоденної роботи, то би було дійсно прикро» [9, с. 110]. Як бачимо, йдеться не лише про аспект герменевтики індивіда, хоча найголовніша увага зацентрована, безперечно, саме на ньому, але й

про мовно-герменевтичний феномен, про його глибинне коментування, засноване на власних спостереженнях. Нюансування думки пов'язане з необхідністю такої її артикуляції, котра обумовлюється виправданою тривалістю формування та доконечною спроектованістю на іншого індивіда.

Прикметно, що в аспекті герменевтики індивіда постає сприйняття та продумування В. Стефаніком інших людей – його сучасників. У цьому разі маємо унікальне поєднання справжньої глибини осмислення-завершення та водночас інтимності трактування, котра визначається жанровою специфікою епістолярію: «Франко. Ви не можете уявити собі, як він мені вліз у мозок за останній час. Мучить мене його поступоване, бо воно не є нормальне, хоть оправдане» [9, с. 110-111]. Причина вбачається в герменевтичній площині, а конкретніше – у взаємодії І. Франка з довколишніми людьми: «Мені приходять гадки дуже чорні у голову. Ото Франко є чоловік такий культурний, що він не може видержати серед рускої суспільности. То є страшне непорозумінє чоловіка одного о оточенєм, котре не має аспірацій, дійсно великих» [9, с. 111]. Більше того, порушується надзвичайно вагома герменевтична та водночас власне літературознавча проблема адекватного засвоєння й поцінування Франкової творчості, котра, на наше переконання, належним чином не вирішена й до сьогодні: «19-та частина писань Франка призначена для мужиків, і вона принесла хосен, 18/19 було писане для інтелігенції, – і не принесли майже хісна. Се є утрата для живого писателя» [9, с. 111]. Думається, що в означеному плані необхідно твердити про істинно герменевтичне прочитання шляхом постійного перечитування та вчитування у Франкові тексти, що забезпечить діалогічне збагнення їхньої стереоскопічної наповненості, базоване на скрупульозному врахуванні тих реалій, які в них містяться.

Герменевтичний спосіб світосприйняття та мистецького творення В. Стефаніка засвідчується тим, як він продумує особу В. Морачевського. Воно відбувається у ключі герменевтичної систематики з виразним акцентуванням на аспекті герменевтики індивіда. У листі до цього адресата за липень 1897 р. автор наголошує на вагомості

площини відношення-стосунку: «Нині чую і своє невільництво більше як давно. Не годен я сісти з Вами на високих горах та й розповісти Вам свої радощі й смутки. А так би-м хотів, хотів. Може мете коли в Галичині, то дайте знати, аби-м Вас хоть побачив» [9, с. 113]. Простежується своєрідна градація відношення-стосунку, зумовлена сферою внутрішнього розвитку і спрямована на максимальне утвердження власної екзистенції: «Найгірше мені є тому, що чую вину на собі, здається мені, що якби-м всі сили дав на то, аби Вас уздріти, то би-м таки уздрів. Але, кажу Вам, се мене мордує. Іду до знайомих, і хто знає, чи ще таки не повернуся і не поїду» [9, с. 113].

Натомість інший лист – за червень цього ж року – уміщує констатацію про феномен справжньої дружби, котрий також, як відомо, невіддільний від герменевтичної системності. Простежується блискуча його поетизація: «Ще Вам із серця дякую за прихильність до мене. А вже самі судіть тепер і на будуче, чи варт я тої прихильности і великої дружби. Від себе скажу, що не можу сказати, чи більше Вас шаную, чи більше люблю. Найостанеся пошанівок і любов в парі – разом будуть мати добру дорогу» [9, с. 112].

Аналогічним змістом пройнятий лист від 24 квітня 1897 р. Він, як і вказані вище, містить органічне поєднання герменевтичної проблематики та хронотопічної образності, при цьому насамперед – хронотопу зустрічі, який найбільш продуктивно співдіє з аспектом герменевтики індивіда, оскільки площина відношення-стосунку, як відомо, виявляється саме в ньому: «Як би-м хотів Вам сказати за себе, що я роблю, то лиш треба би Вас тут, у Русові, аби-м Вам показав довкола зелень і розцвілі дерева, а до того ще показав би-м мізинний палець правої руки і сказав би-м: а це я такий сам, як палець» [9, с. 99]. Мотив самотності також художньо обігрується в ключі герменевтики індивіда, оскільки людина упродовж тривалого часу не може повноцінно почуватися поза сферою взаємодії з іншими, найперше – з друзями: «Часом мені добре самому, а часом то так затужу. Хочеся такого чоловіка, аби з ним сісти на траву у лузі та й говорити. Говорити та й говорити, а потім казати тому чоловікови: та ходім до хати та їсти нам мама дасть, (...) наїмося та

й підемо поздовж яру попід верби і будемо знов говорити. – Аби то Ви так були у мене і аби-м так оба їли у мами, а потім ходили понад яр та й говорили» [9, с. 99].

Вагомість внутрішньо-герменевтичної систематики для розуміння творчості В. Стефаніка з надзвичайною глибиною засвідчує лист до С. Морачевської за серпень 1897 р. У ньому простежується специфічна увага до конкретного реципієнта, яким є адресатка. До неї спрямовується і за її особою звиряється ефект мистецького творення: «А ранком і вечером то я хожу по горах і по лісах здовж потоками. Прошу Вас скажіть Ви мені, що я правду кажу. А хочу казати таку правду...» [9, с. 115]. Мається на увазі така герменевтична організація, яка в процесі зображення поширюється зі світу людей на світ рослин, котрі постають метафорично олюдненими, герменевтично інтенсифікованими. Цій меті слугує відтворення елементів одягу, їх узгодження чи неузгодження із площиною відношення-стосунку: «...йду я дубовим лісом та й на голові капелюх поправляю, бо він так на голові стоїть, що у лісі так не має стояти – якось інакше, так як галуза на дубі так має стояти» [9, с. 115]. Відповідно зі сказаним трактується й ефект поетики погляду, герменевтичний у своїй основі: «А ще очи то мають не так дивитися, але так, як лист кучерявий у небо дивиться, так вони мають дивитися» [9, с. 115]. Індивідуалізація «лісового царства» досягається через зіставлення окремого та загального, тобто з допомогою принципу герменевтичного кола. Він реалізується завдяки введенню міжособистісної взаємодії, причому саме такого характеру, яка спостерігається між автором та персонажем у художньому творі: «А ще на дубів то я не маю глядіти, як на ліс, але як на дубів, що кождий сам росте, сам жие і сам гние. І я дубам кажу: ви, мой, кождий свій пан. Ти, старий дубе, наслухався Черемошу та й багато знаєш, а ти, молодий, слухай як старий говорить, то будеш з вітрами ся пізнавати, то будеш сонце знати та ще будеш дубом серед лісу ставати!» [9, с. 115]. Прикметно, що з'являється й протилежна мовна партія, яка дотепно й водночас бездоганно завершено з естетичного боку увиразнює істинність діалогу: «...поважно мене питає: а ти, дубе ци берега, ци що ти є. – Я от чоловік. – І старий

дуб якось згідно зашумить листем гей би приказував: ага, то ти плакати любиш!» [9, с. 115].

Лист В. Стефаника до О. Гаморак від 15 лютого 1901 р. унікальним чином доводить мовно-герменевтичну обумовленість його «мовчання». Письменник виправдано трактує мову якраз у герменевтичному ключі. Причому пов'язує її саме із літературною творчістю. Справжнє мистецтво слова, аналогічно як і поезія в трактуванні М. Гайдеггера та Г.-Г. Гадамера, є своєрідним еквівалентом мови, її найбільш повноцінним та суверенним виразом. Письменник зазначає: «Боже, ти прокляв мене, бо-сь наказав з моєї душі зробити кузню і кувати в ній чистий метал люцкокого слова і его любови (...) Ти одно знаєш: кувати твоєму світови метал» [9, с. 230]. Мовна домінанта простежується в контексті герменевтичної системності, що передбачає взаємодію з іншими герменевтичними чинниками. Найперше, безперечно, з аспектом герменевтики індивіда: «А я слабій і сам. А я душуся в червонім поломені огню. А я не хочу винаймати своєї душі на твій крам. А я надармо чекаю, аби до мене, як я гримаю молотом, увійшла рання зоря. Ти приковав мене, заковав мене у мою власну душу, ти єї спустошив, бо-сь зробив з неї склеп» [9, с. 230]. Людина, митець, через кого відбувається донесення Божественної істини до інших людей, відчуває загрозу для власного фізичного існування: «І ти сьогодні завертаєш давну, гірку чашу і кажеш пити. Бо знаєш, що напій той хоть мене уб'є, то перед тим з моєї душі сполоче все золото і ти кинеш его людям jako знак, що ти сотворив могучий світ духа» [9, с. 231]. Принагідно нагадаємо, що типологічно суголосні герменевтичні моменти мали місце в процесі творчої самореалізації Ф. Гельдерліна, який зазнав на власній особі впливу надмірного просвітління Божественної сутності поезії. Творчий досвід його, як відомо, пізніше утвердився як підставовий для формулювання герменевтичних концепцій у теоретичній площині.

У цьому листі В. Стефанік найбільш виразно та водночас безпосередньо, виходячи з власної точки зору, сказав про причину свого «мовчання», про її найближчий зв'язок з мовно-герменевтичним феноменом: «Отакі я тепер чувства маю. Я не годен їх списати, але

вони гіркі дуже. Я трачу сили, я мучуся і мовчу. А най хочь перед Вами не мовчу» [9, с. 231]. Думається, що слова «Я не годен їх списати...» мають стосунок до герменевтичної термінології, точніше – до її невірності в тодішні часи, а звідси – до специфіки артикуляції. Наведені міркування письменника також надійно аргументується всією його художньо-естетичною системою, герменевтичною в своїй основі.

Питання герменевтики індивіда є головним у процесі осмислення В. Стефаніком природи власної творчої самореалізації, що виразно засвідчує його лист до В. Морачевського за квітень 1898 р. У ньому аспект відношення-стосунку своєрідним чином проектується на художньо-естетичну еволюцію митця, на його особисте ставлення до так званого учнівства: «Я все боявся бути «початкуючим літератом». А тепер видно, що не дармо боявся. Леда дурень, то зараз має претензії батька, брата, мецената з радами і порадами. Я й подер у їх очах мої папері і тепер лиш є ті нотатки, що я з них черпав до моїх праць. Знов решту я подер і тепер я чистий з праць, що нема в них служби громаді. Тепер я буду служити людям і собі, а не громаді» [9, с. 138]. Як бачимо, простежується співдія аспекту герменевтики індивіда та антидогматизму в продумуванні письменником призначення своєї діяльності. Перевага надається справді діалогічному підходові, заснованому на рівноправній позиції різних учасників. Натомість заперечується голий абстракт – громада, служіння якій, по суті, провадить до монолізму, тобто є догматичним і з цієї причини – антигерменевтичним.

Наведену вище думку переконливо аргументують також і такі слова В. Стефаніка: «Сего липня поїду до Вас і там обмислимо вже, що з собою робити. Я тепер Ваш і не громацкий» [9, с. 139]. Слід зауважити, що вказаний лист розпочинається розлогою констатацією сфери відношення-стосунку, яка у високопоетичній формі засвідчує наявність істинно герменевтичного мислення у В. Стефаніка, фіксує його домінуюче становище не лише на рівні композиційної будови твору, але й загалом у його смислового наповненні. Прикметно, що виявляється герменевтичний «світопогляд» письменника відповідно

до жанрових канонів епістолярію, до сфери міжособистісних взаємин двох людей, причому саме таких, що характеризуються природністю діалогу, відкритого в майбутнє: «Я би Вас хотів тепер обіймати за шию і поцілювати Вас у ясну голову і сказати: такого приятеля я не мав і мати не буду, а Ви, любий, все будьте моїм. Чи Ви будете дужий, чи слабий будете, чи добрий будете, чи злий станете, чи файний будете, чи краса Вас відійде – будьте все моїм» [9, с. 138]. Відповідно вибудовується і зворотне розуміння відношення-стосунку: «А я буду усе Вашим, хоть не такий дужий, хоть не такий ясний, але дрібненький, маленький з веселими очима і гарною душею. Так буде» [9, с. 138]. Отже, геніально усталеним ядром у такій взаємодії вбачається дружба, герменевтична в своїй основі.

Високою мірою герменевтичної інтенсивності пройнятий лист В. Стефаніка до В. Морачевського за січень 1898 р. Простежується переважання аспекту герменевтики індивіда, розширеного до меж відношення-стосунку: «А Ви, відай, помиляєтеся на мені. Ви мене тримаєте за файного чоловіка, а я дуже нефайний. Ви вірите у мене, що я вогнем і сонцем запалаю, а я Вас, відай, лиш ошукую. Коби Ви мене любили без тої надії, що я чимось стану. Один раз мені здаєся, що Ви мене так любите, а другий раз мене болить, що Ви, відай, любите в мені того, що ще буде з мене. А з мене нічо не буде» [9, с. 133]. При цьому увиразнюється акцентування на діалогізмі, який унеможлиблює догматичне програмування сприйняття себе іншою людиною, але натомість забезпечує повноцінне осмислення-завершення, котре уміщує в своєму силовому полі й герменевтичне тлумачення: «А Ви, мої добрі, не гадайте, що я хочу, аби Ви мене любили, так як я хочу. Любіт як Ви хочете» [9, с. 133].

Момент герменевтики індивіда є ключовим у продумуванні власних взаємовідносин з іншими людьми, точніше – їх відсутності, зведенні до нульової позначки. Це наголошується з особливою силою художньої виразності: «Такі чорні хвилі, так мало сонця, що я гину із самоти у темноті» [9, с. 133]. Вказаний нульовий варіант хронотопу зустрічі потребує своєї інтенсифікації. Він своєрідно змінюється, відкомпенсовується, позитивно заповнюється в художній творчості:

«Тепер Вам буду писати за чоловіка одного» [9, с. 133]. Іншими словами, маємо фіксацію постання процесу мистецького творення, який розгортається в герменевтичній площині, а точніше – в сфері герменевтики індивіда: автор взаємодіє з персонажами, виголошуючи при цьому власне бачення герменевтичних процесів. Він зазначає: «Людем нічо ніколи не казав. Самому собі казав: я біла хмарка з золотими берегами. Блукаю по небі і за собою лишаю себе потрошки. Як білі лілії, так за мною виглядає» [9, с. 133]. Довершена поетизація доносить звістку про невловність відношення-стосунку, про його відхід у потаємність від людського спостереження, а відтак – і коментування, про мнине розчинення в загальному смисловому полі: «Ростуть на синім небі і вітер ними хитає і ломить. І нема ні хмарки білої, ні лілій білих, що хмарка їх по небі насадила, – нема за годинку. Лиш сине небо морщиться, таке як море» [9, с. 133]. Аналіз доводить, що процитовані міркування не можуть сприйматися як буквально установлені, що зумовлено логікою розгортання естетичної системи. Вони в своїй конкретиці співвідносні із загальним смисловим тлом, ним визначаються і йому в кінцевому підумку підпорядковуються. Адже йдеться про можливий взаємоперехід: сфера міжособистісних взаємин є базовою для мистецтва й навпаки. Переконливим аргументом на користь сказаного постає текст аналізованого листа, його композиційно-змістова екзистенція, обумовлена наявністю твору в творі. Останній своєю присутністю та місцем у наративній стратегії засвідчує органічний зв'язок з утвердженням конститутивних моментів відображення. Він, по суті, інтертекстуально діалогізує з тезою про наявність або відсутність повноцінної взаємодії між індивідами, відповідає на ті запитання, які вона ставить.

У листі простежується своєрідне чергування двох позицій епічного розповідача, які при цьому органічно співдіють, взаємопереходячи та взаємодоповнюючи одна одну, з власне авторською. У першій з них увага акцентується на категорії «я» епічного розповідача, котра, як уже зазначалося вище, виявляє надто близький стосунок до автора, по суті, зливається з його інстанцією. Особа продумує специфіку свого існування з точки зору складності його внутрішнього

проживання: «Або ще казав: Відай, мені жите шкодить. Ой, коби я дізнався, що воно мені шкодить! Я би его вирвав так, як дівчина бур'ян із барвінку у неділю, з очима веселими» [9, с. 134]. Спостерігається градація поетичного розгортання відношення-стосунку. Якщо в процитованих словах увага концентрується найперше на самому собі, відношення до інших постає переважно в підтексті, лише натякненим, то в наступному уступі зона його дії розширюється, хоча момент самоосмислення знову ж таки постає переважаючим: «Або ще казав собі: а як я найтонша і найвисша галузка на дереві? А як я найборше цвіту і найборше в'яну? Чикати треба сонця, що воно скаже, бо найперше до мене приходить...» [9, с. 134]. Принагідно зазначимо, що наведені міркування є вагомим свідченням на користь того, що В. Стефаник блискуче знав ціну власному художньо-філософському мисленню і міг про це належним чином сказати, хоча й лише в епістолярному жанрі. Таке самоусвідомлення є ще одним підтвердженням геніальності письменника, воно ставить його в один ряд з Т. Шевченком та І. Франком.

Характерно, що після згаданого акцентування уваги на самому собі спостерігається «перемикання» точок зору. План зображення розширюється з виразним виходом у площину відношення-стосунку: «А потім єму не хотілося говорити до себе. Похилиюався і шукав кінця співанки, що малим хлопчиною чув від мами. Шукав з веселими очима і тепленьким серцем» [9, с. 134]. Маємо феноменальний поетикальний ефект, який репрезентує органічне злиття сфери відношення-стосунку та мистецтва слова. Іншими словами, йдеться про онтологічні глибини мистецтва слова, його невід'ємну сполученість як із виявом міжособистісних взаємин, так і з власне текстовою реальністю.

У сферу відношення-стосунку на художньо-естетичному рівні постають втягненими постаті матері та сестри Марії. Згідно з таким розташуванням людських реалій розпочинається наступний етап викладу матеріалу: «Насамперед то було так, що він з сестрою Марійкою пігнав вівці в поле. Так, так з Марійкою. Біла вівця дуже лізла у шкоду. Він скинув поясок і обоє путали білу. Так файно собі

нагадав. А потім біла все була іззаду за вівцями, а не напереді. Певне було єї дуже встид перед другими» [9, с. 134]. Як бачимо, в наведених словах має місце напрочуд витончене нюансування поетики відношення-стосунку, котре здобуває вияв у художньому олюдненні представників тваринного світу, точніше – на них нашаровується своєрідність дитячого сприйняття, яка в контексті листа забезпечує мистецьку довершеність зображуваного.

З художнім розкриттям суті філософема осмислення-завершення органічно узгоджується образ часу як об'єкта авторського зображення. Ця особливість стосується часу доби: «Співав до самого вечера аж захрип. – Далі не може нагадати. Ходить по хаті, шукає кінця співанки і не може найти. Так єму хочєся до кінця знати ту співанку. Ходить щораз борше і борше і шукає, шукає кінця співанки» [9, с. 134]. Досягненню концептуальної мети виправдано підпорядкований засіб психологічної мотивації плину часу, що співмірний з його суб'єктивізацією: «Шукаючи, переживає довгий час. Дуже довгий. Сідає знов, похилився і очі єго стають смутні, невеселі. Нема співаночки!» [9, с. 134]. Найголовніше те, що образ співанки, як уже констатовалося вище, пов'язується безпосередньо з текстовою реальністю фольклорного зразка і водночас з його фізичними носіями, тобто з тими людьми, котрі репрезентують присутність цього твору у світі. У тексті листа, як відомо, це – матір та сестра. Вагомість площини відношення-стосунку саме в такому трактуванні засвідчують наступні слова листа: «А єго співанка так далі йде. Пішов у світ, на науку. Чи забув, чи сховав усі співанки мамині? Не співав людям» [9, с. 134]. Більше того, вони істотно інтенсифікують сферу міжособистісної взаємодії через її заперечення: «людям не співав». Але ж і суттєво увиразнюють вагомість названої герменевтичної константи: «А єго співанка... далі йде». Отже, мається на увазі та особистісна, ба й навіть мистецька самореалізація індивіда, яка виходить за межі інтерсуб'єктивної взаємодії його та матері, його та сестри.

Площина відношення-стосунку постає виразно інтенсифікованою в фіналі оповіді. Головний герой болісно відчуває руйнацію колишніх зв'язків, які були запорукою його повноцінного існування:

«Гадав: я у світі сам, саміський, Марійка на могилі, мама вибираєся туди, а я лишуся сам, саміський» [9, с. 135]. У силове поле міжособистісної взаємодії потрапляє весь спектр людського світосприйняття, який характеризується взаємообумовленістю та взаємопереходом тих найголовніших складників, котрі його утворюють: «І сплітувався той гріб на могилі з тою співанкою і з тим цвітом вишневим, і з тою росою, що падала з цвіту, і з тою білою овечкою, що була спутана, – у якусь тугу страшну, безкраю. І він знов похилився і мав очі сумні, а губи его шептали, відай: ой не коси, бузьку, сіна...» [9, с. 135].

Симптоматично, що В. Стефаник, завершуючи лист, виголошує досить стислий та воднораз надзвичайно суттєвий з герменевтичного погляду його автокоментар. Він стосується як звернення до реципієнта – конкретного адресата, яким є В. Морачевський, так і особливостей перебігу творчого процесу, специфіки його оприсутнення, але при цьому найперше – мовно-герменевтичного аспекту: «Вже більше не пишу, бо стемнілося. Прийміт щиро і то, що-м написав. Болю правдивого, сердечного багато є не в словах, а за ними, гет далеко за ними» [9, с. 135].

Аспект герменевтики індивіда є домінантним у художньо-естетичній системі листа В. Стефаника до В. Морачевського за травень 1898 р. У ньому автор наголошує на вагомості площини відношення-стосунку, яка вміщує у своєму середовищі його разом із другом, забезпечує високе емоційно-ціннісне продумування іншої людини: «Не баную за нічим, лиш за тим, що-м міг Вас мати в Русові. Був би-м Вас провадив по всіх стежках і доріжках, що ними я похожував від хлоп'яти. Так багато часу прійшло, а я забув на всіх людей, що-м з ними був знайомий, або з ними приятелював. Лиш за Вас мені нагадувалося. Відтепер я буду знов писати до Вас, бо мені без Вас дуже самотно. З Вами мені буде добре і більше нічо не потрібно» [9, с. 139].

Прикметно, що самість може долатися іншим герменевтичним феноменом, тісно пов'язаним з аспектом герменевтики індивіда, – читанням: «Я незабавки їду в гори і буду сидіти знов сам. Аж в вересни поїду до Кракова, аби взятти собі курс і здати другий іспит. А доки буду читати по польових дорогах, по горах, по ручаях і лісах.

Така велика книжка, що дає червону усмішку на лице» [9, с. 139]. Попри цілком виправданий грайливо-поетичний контекст, наведене трактування наснажене глибоким герменевтичним змістом. Автор мислить світ як текст, відповідно його збагнення – як тлумачення, котре доконечно співіснує з повноцінним прочитуванням та постійним вчитуванням.

Аспект відношення-стосунку поетизується з надзвичайною виразністю та піднесеністю. Це, з одного боку, утверджує художню самоцінність тексту, з іншого – утворює близькість контактної дистанції з реципієнтом: «Я раз назбирав дуже багато диких фіалок. Я тогди найбільше за Вас гадав – цілий день. То тому я гадав, що не знав я ще чоловіка, аби збирав чічки, крім Вас. Мене то радувало, що я люблю то робити, що Ви любите. Дикі фіалки мене [тримають] так близько коло Вас, що ніхто нас не розірве» [9, с. 139].

У ключі герменевтики індивіда подано сприйняття-осмислення тих людей, які голодують під час весняної пори. Геніальна майстерність письменника виявляється в тому, що вони постають просто-таки унікальним чином конкретизовані в своєму найголовнішому вияві, хоча план зображення їх водночас максимально узагальнений: «По селах май і голод. Люде похожають якісь такі як дитина, що єї мама виб'є. Дивляться на землю та й не гніваються на ню, бо б'є вона їх зеленим маєм у очи. І всі вони терплячі, зболені ходять по землі, маєм устеленій. Всі мають надію і балакають, упоєні голодом, про землю і Бога» [9, с. 139]. Аналогічно змальовано дитячі образи. Їхній збірний характер при цьому органічно поєднується з герменевтичним феноменом поезики погляду: «Малі діти бувають спухлі. Вигрівануться на сонці, коло овець і не граються. Часом баранчик підскочить і якесь світильце засвітить в очах дитини. А овечки так пасуть, пасуть» [9, с. 139]. Глибинний альтруїзм митця, заснований на справжньому розумінні іншої людини, поданий у фіналі листа: «Треба любити сих людей, що тихонько ховають свій біль у зелений май і все, що мають, роздають, а самі нічо не беруть від нікого» [9, с. 140]. Гуманістичне звучання сказаного цілковито узгоджується з особливостями герменевтичного мислення митця.

Отже, герменевтичне мислення В. Стефаніка має виразно системний характер, що засвідчує наявність таких найголовніших аспектів, як герменевтика індивіда, мовно-герменевтичний феномен, антидогматизм, внутрішній діалогізм, власне тлумачне начало, котрі діалогічно співдіють між собою в межах герменевтичної систематики. Структурування герменевтичних концепцій органічно пов'язане з жанровою природою епістолярію, тому що, з одного боку, листи звернені до конкретних адресатів, а з іншого – є унікальними художніми творами. Звідси – особливе оприсутнення окремих герменевтичних чинників, їхнє своєрідне нюансування. Це стосується аспекту герменевтики індивіда, оскільки адресати переважно витлумачуються автором у ключі герменевтичного розуміння як своєрідні текстові реалії; мовно-герменевтичного феномену, який навітлює причину тривалої творчої перерви у безпосередній мистецькій самореалізації митця тощо. Герменевтичне світосприйняття В. Стефаніка здобуває оригінальне просторово-часове втілення. Хронотопічні параметри герменевтичних концепцій обумовлюють особливе значення хронотопу зустрічі, який максимальною мірою співіснує з аспектом герменевтики індивіда.

Література

1. Боров Ю. Герменевтика. Герменевтическая интерпретация. Герменевтический круг / Ю. Боров // Боров Ю. Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. – М.: Астрель-АСТ, 2003. – С. 94-95.
2. Врубель Л. Герменевтика / Л. Врубель // Література. Теорія. Методологія / [упор. і наук. ред. Д. Уліцької]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 56-113.
3. Гнідан О. Василь Стефанік. Життя і творчість / О. Гнідан. – К.: Радянська школа, 1991. – 222 с.
4. Ковалів Ю. Герменевтика. Герменевтичне коло / Ю. Ковалів // Літературознавча енциклопедія: У 2 томах. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – С. 220-221.
5. Лановик З. Hermeneutica Sacra. Монографія / З. Лановик. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.

6. Лановик М. Проблеми художнього перекладу як предмет літературознавчої рефлексії: Автореферат дисертації... доктора філологічних наук / М. Лановик. – К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2006. – 39 с.
7. Мних Р. Герменевтика, герменевтика, герменевтика... / Р. Мних // Слово і час. – 2005. – № 4. – С. 50-58.
8. Піхманець Р. Із покутської книги буття. Засади творчого мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича [монографія]. – Серія «Бібліотека ЛітАкценту» / Р. Піхманець. – К.: Темпора, 2012. – 580 с.
9. Стефаник В. Повне зібрання творів: В 3 томах / В. Стефаник. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1952. – Т. 3. – 359 с.
10. Наливайко Д. Вступне слово упорядника / Д. Наливайко // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. – К.: Юніверс, 2001. – С. 5-6.
11. Хализев В. Теория литературы / В. Хализев. – М.: Высшая школа, 2000. – 398 с.

Анотація

Б.М. Кир'ячук. Системна специфіка герменевтики епістолярію В. Стефаника

У статті доводиться існування герменевтичного мислення В. Стефаника, представленого в його епістолярній спадщині. Воно має виразно системний характер, що засвідчує наявність таких найголовніших аспектів, як герменевтика індивіда, мовно-герменевтичний феномен, антидогматизм, внутрішній діалогізм, власне тлумачне начало, котрі діалогічно співдіють між собою в межах герменевтичної систематики. Структурування герменевтичних концепцій органічно пов'язане з жанровою природою епістолярію, тому що, з одного боку, листи звернені до конкретних адресатів, а з іншого – є унікальними художніми творами. Звідси – особливе оприсутнення окремих герменевтичних чинників, їхнє своєрідне нюансування. Це стосується аспекту герменевтики індивіда, оскільки адресати переважно витлумачуються автором у ключі герменевтичного розуміння як своєрідні текстові реалії; мовно-герменевтичного феномену, який наświetлює причину тривалої творчої перерви у безпосередній мистецькій самореалізації митця тощо. Герменевтичне світосприйняття В. Стефаника здобуває оригінальне просторово-часове втілення. Хронотопічні параметри герменевтичних

концепцій обумовлюють особливе значення хронотопу зустрічі, який максимальною мірою співіснує з аспектом герменевтики індивіда.

Ключові слова: герменевтика, діалогізм, мова, антидогматизм, індивід, системність, тлумачення, лист.

Аннотація

Б.Н. Кирьянчук. Системная специфика герменевтики эпистолярия В. Стефаника

В статье доказывается существование герменевтического мышления В. Стефаника, представленного в его эпистолярном наследии. Оно имеет выразительно системный характер, что аргументирует присутствие таких наиболее главных аспектов, как герменевтика индивида, языково-герменевтический феномен, антидогматизм, внутренний диалогизм, собственно истолковательное начало, которые диалогически взаимодействуют между собой в пределах герменевтической систематики. Структурирование герменевтических концепций органически связано с жанровой природой эпистолярия, потому что, с одной стороны, письма предназначены конкретным адресатам, а с другой – являются уникальными художественными произведениями. Отсюда – особенное присутствие отдельных герменевтических моментов, их своеобразное употребление. Это относится к аспекту герменевтики индивида, поскольку адресаты преимущественно истолковываются автором в контексте герменевтического понимания как своеобразные текстовые реалии; языково-герменевтического феномена, который проливает свет на причину длительной паузы в непосредственной творческой самореализации писателя. Герменевтическое миропонимание В. Стефаника имеет оригинальное пространственно-временное воплощение. Хронотопические параметры герменевтических концепций обуславливают особенное значение хронотопа встречи, который максимально продуктивно сосуществует с аспектом герменевтики индивида.

Ключевые слова: герменевтика, диалогизм, язык, антидогматизм, индивид, системность, истолкование, письмо.

Summary

B.M. Kyrianchuk. Hermeneutical systematics of V. Stefanyk epistolary

The article proves the existence of hermeneutical thinking of Vasyl Stefanyk which is represented in his epistolary inheritance. It has impressively systemic character that argues the presence of the most important aspects such as:

individual hermeneutics, linguistic and hermeneutical phenomenon, anti-dogmatism, inner dialogism, personal interpretative inception that dialogically interact with each other within the hermeneutic systematics.

Structuring of the hermeneutic concepts is organically linked to the specifics of epistolary genre, because, on the one hand, the letters are intended for specific recipients, and on the other it is unique works of art. It impacts the existence of special certain hermeneutic moment, their peculiar differentiation. It refers to the aspect of individual hermeneutics, because the addressees are mainly interpreted by the author in the context of the hermeneutic understanding of reality as a kind of text; linguistic and hermeneutical phenomenon, which describes the cause of a long pause in the true creative self-realization of the writer. Vasyl Stefanyk's hermeneutical perception on the world has original space and time personification. Chronotope characteristics of hermeneutical conceptions determine special importance of chronotope of meeting which coexists with the most productive aspect of individual hermeneutics.

Key words: hermeneutics, dialogism, language, anti-dogmatism, individual, system, explanation, letter.

Інформація про автора

Кир'ячук Богдан Миколайович – ORCID: 0000-0001-8110-6963; кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету; вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, 33000, Україна